

MNENJE IN KOMENTAR O OCENI TVEGANOSTI

v primeru posojil z valutno klavzulo, vezanih na valuto švicarski frank (CHF)

1. **PREDMET MNENJA IN RAZKRITJE INTERESOV:** V Kooperativi ZEBRA, ki se zavzema za več etike v bančništvu, smo se zaradi želje, da konstruktivno prispevamo k razreševanju večplastnega problema in stisk jemalcev posojil z valutno klavzulo CHF, odločili podati **mnenje in oceno o tveganosti bančnega kreditiranja z valutno klavzulo CHF**. Mnenje podajamo objektivno in s konstruktivnimi nameni, da se tako prizadetim posojilojemalcem kot bankam, čigar ugled je zelo na udaru, pomaga pri razumevanju nastalega problema in iskanju nadaljnjih rešitev.

Mnenje ne temelji na posamičnih primerih posojilnih razmerij med bankami in posojilojemalci. Uporabili smo splošne in javno dostopne podatke o omenjeni problematiki.

Pisci tega mnenja nimamo posojil v tuji valuti oziroma posojil z valutno klavzulo.

2. **VPRAŠANJE:** Za lažje razmišljanje in podajanje mnenja, ali so bili posojilojemalci ustrezno, razumljivo in transparentno seznanjeni s tveganji takega pogodbenega razmerja, smo izoblikovali dve ključni vprašanji:

1. *Ali so banke same ustrezno ocenile tveganja (tako za banko, kot za komitenta) pri tovrstnih poslih?*

2. *Ali so banke o visoki stopnji tveganosti posojila z valutno klavzulo transparentno in razumljivo seznanile posojilojemalce?*

Obrazložitev vprašanj in pregled možnosti: Za objektivno oceno in presojo ustreznosti ravnanj določenih bank, ni mogoče govoriti o bankah na splošno, temveč bodo pristojne institucije ravnanja posameznih bank presojale posebej. Podlago za ugotavljanje dejanskega stanja v teh primerih *za nazaj* lahko predstavljajo pričanja udeležencev (kreditojemalcev in bančnih uslužbencev), zlasti pa listinska dokumentacija. To so razna interna navodila o delu bančnim uslužbencem, t. i. produktne mape, dokumentacija ob uvedbi produkta, vzorci posojilnih pogodb in izjav, konkretne kreditne mape in podobno. Tudi *sedanja ravnanja* bank niso nepomemben pokazatelj za presojo ključnih vprašanj, četudi se obe vprašanji nanašata na preteklost, na čas sklepanja tovrstnih posojilnih pogodb.

Kar bomo nanizali v nadaljevanju, so zgolj strokovni kriteriji in indikatorji, ki lahko pomagajo pri deduktivnem, logičnem sklepanju (in tudi pri induktivni presoji) o tem, ali so posamezne banke svoje komitente zavajale k prevzemanju neprimerne in prekomernega dolgoročnega tveganja. Prav je, da takšno presojo opravijo tudi banke same in ocenijo morebitno neustrezno ravnanje.

Štiri različne možnosti oziroma kombinacije odgovorov na ključni vprašanji predstavljajo štiri zelo različne prakse bank in možno je, da so se pri podeljevanju posojil z valutno klavzulo pri naših bankah dogodile vse – razen ene možnosti, ki logično ni mogoča, in jo torej izločimo najprej.

(i) Pomembno je, da naredimo miselni preizkus in ugotovimo, da stanje, ko je odgovor na prvo vprašanje negativen, na drugo pa pozitiven, smiselno sploh ni mogoče. Banka neustrezno ugotovljenih tveganj nikakor ni mogla na ustrezen način posredovati svojim komitentom. Ali z drugimi besedami – če bo pri posamezni banki ugotovljeno, da banka valutnih tveganj pri dolgoročnih posojilih z valutno klavzulo *ni* ustrezno identificirala in ocenila, potem taka banka smiselno ne bo mogla zagovarjati svojih morebitnih argumentov o tem, da je o tveganosti tega instrumenta posojilojemalce ustrezno seznanila. Tudi kasnejši obstoj informativne »zhibanke« (izdana je bila v Septembru leta 2008 s strani Združenja Bank Slovenije in Banke Slovenije), ki je posojilojemalce nekoliko nazorneje opozarjala na tveganje pri najemanju posojil z valutno klavzulo, sam po sebi ne more predstavljati argumenta bank, da so bila tveganja transparentno in razumljivo predstavljena posojilojemalcem. Primer slabe prakse je bila neustrezno visoko izračunana kreditna sposobnost stranke, ki se lahko (in praviloma se, prej ali slej) prenese tudi na tveganje za banko, na kar je banke opozarjal tudi regulator – Banka Slovenije. Kreditna sposobnost je namreč finančna sposobnost dolžnika, da bo posojilo vrnil, in ta bi ob višji tveganosti posojila morala biti ugotovljena kot nižja, če so ostali parametri kreditne sposobnosti (npr. status zaposlitve, mesečni prilivi stranke, mesečna anuiteta) enaki ali podobni. Kasneje se je izkazalo, da so posojilojemalci – zaradi svojih prihodkov v domači valuti – ob sprejetem valutnem tveganju precej bolj ranljivi. Vprašanje je, če se banka ključne tveganosti takega posla *za komitenta* (to je, da se bo ob apreciaciji švicarskega franka revalorizirala/povečala glavnica, hkrati pa tudi anuiteta, posledično pa komitent ne bo več »kreditno sposoben«) ni v zadostni meri zavedala, torej je to tveganje podcenila. Če je temu bilo tako, to lahko kaže na odsotnost dolžne skrbnosti posamezne banke. Iz strokovnega vidika presoje tveganj namreč ni mogoče pojasniti, kako in zakaj bi banka pri bolj tveganem produktu dodelila posojilojemalcu večjo kreditno sposobnost. Zgolj zaradi tega, ker bi naj banke (po nedavno objavljenih podatkih) na tovrstnih posojilih oblikovale manj t. i. rezervacij, to ne more biti pokazatelj, da so tovrstna posojila bila za posojilojemalce dejansko manj tvegana od primerljivih posojil v domači valuti. Če poenostavimo – najbrž ne more biti glavni argument bank o tem, da tako posojilo ni tako zelo tvegano, v podatku, da ti posojilojemalci še zmeraj redno odplačujejo svoje obveznosti.

Kot bomo pokazali v nadaljevanju, je tako posojilo objektivno, izmerljivo, precej bolj tvegano od »primerljivega« v domači valuti. Ker gre predvsem pri dolgoročnem posojilu z valutno klavzulo po vsebini za kompleksen finančni instrument s potencialno neomejeno izgubo za posojilojemalca, lahko ugotovimo, da tak kredit, v primerjavi z evrskim, glede na prevzeta tveganja, sploh ni primerljiv.

(ii) V primeru, da banka tveganj ni ustrezno ocenila, je torej odgovor na drugo ključno vprašanje zmeraj negativen, in posojilodajalci so v takem primeru bili neustrezno in napačno informirani, zaradi kasnejšega gibanja tečaja švicarskega franka (torej zaradi t. i. negativne realizacije tveganj) pa so utrpeli tudi finančno škodo. Banka bi morala vsa tveganja, ki jih sprejema posojilojemalec, razumljivo in transparentno predstaviti stranki. K taki predstavitvi tveganj – gre za dolgoročni instrument, ki bo posojilojemalca zavezoval vrsto let – bi vsekakor sodila tudi simulacija odplačevanja kredita ob za stranko neugodnem scenariju poteka valutnega razmerja v prihodnosti (na primer informativni izračun, ki bi pokazal, kaj se bi z glavnico in z anuitetami »dogajalo«, če na primer vrednost evra pade za 5 ali za 10 odstotkov).

(iii) Če se je banka tveganosti za komitenta zavedala, posojilojemalcu pa tega ni ustrezno predstavila, bi lahko sklepali, da je taka banka komitente zavestno zavajala. Morda je taka banka v valutni tveganosti produkta videla svojo potencialno korist, če je imela v svoji bilanci več sredstev kot virov sredstev v valuti švicarski frank, predvidevala pa je (na primer zaradi začetka splošne gospodarske in finančne krize, v katerih se denar praviloma seli v najvarnejše in najbolj konservativne naložbe, kot so tudi nakupi zgodovinsko gledano najbolj trdnih valut), da se bo švicarski frank proti evru krepil, še posebej v času finančne in dolžniške krize posameznih držav znotraj evrskega območja. To se je kasneje tudi dejansko zgodilo in banke so na tak razvoj tečajnega gibanja razmerja CHF-EUR in s tem dodaten zaslužek povsem poslovno svobodno lahko stavile (če so za tako tveganje bile dovolj kapitalsko močne in so si ga torej lahko privoščile), vendar nikakor ne s pomočjo zavajanja posojilojemalcev pri ponujanju dolgoročnih kreditov, ki so bili večinoma najeti za reševanje stanovanjskih ali drugih eksistenčnih problemov. Menimo, da je samo vprašanje, ali so se banke same valutno ščitile ali ne, manj pomembno in je predmet svobodne poslovne pobude in poslovne politike bank.

(iv) Preostane še možnost, ko je banka vsa tveganja ocenila ustrezno ter tveganja za komitenta ustrezno predstavila tudi posojilojemalcem, torej z razumljivo simulacijo (informativnim zgledom) gibanja preostalega dolga in prihodnjih anuitet v primeru padca ali padanja valutnega razmerja evro - švicarski frank. V takem primeru bi lahko govorili o izpolnitvi pojasnilne dolžnosti banke pri zelo tveganim produktu, s strani posojilojemalcev pa o ozaveščenem sprejetju takega tveganja.

Za posojilojemalce, ki so zaradi tveganosti omenjenega posojilnega instrumenta ter zaradi razvoja razmer na valutnih trgih utrpeli znatno finančno škodo, je predvsem pomembno, ali bodo pristojne institucije ugotovile, ali je odgovor na drugo ključno vprašanje negativen, torej da banka posojilojemalcem ni ustrezno in na razumljiv način predstavila, *kakšno* je tveganje.

Nekateri menijo, da je najbolj pomembno, kako se je pri najemanju kredita odločil vsak *posameznik*, saj je k pogodbenim določilom prav tako zavezan kot banka, ki je kredit ponujala. Slednje vsekakor drži, in kot je razbrati tudi iz javnih objav Banke Slovenije, se posamezniki, ki so najele stanovanjske kredite z valutno klavzulo, celo bolj redno (za enkrat) odplačujejo svoje vedno višje anuitete. Problemov z izpolnjevanjem pogodbenih zavez na srečo bank torej ni. Zakaj je tako (če je res?) in do kdaj bodo ti posojilojemalci bolj redni plačniki od ostalih, nimamo odgovora. Slika, ki jo navaja regulator na podlagi poročanja bank samih (torej da se realizacija tveganja apreciacije valute CHF za enkrat ni prelila v izgube za banke), se lahko ob naraščanju zamud s plačili in ob morebitnih nadaljnjih padcih valute evro kaj hitro spremeni. Vendar bolj kot to, ali posojilodajalci breme prevzetega tveganja (še) zmorejo, je pomembno, ali je finančni produkt, ki ga je banka posojilojemalcu kot potrošniku ponujala, bil razumljivo in transparentno predstavljen, ter ali je kot dolgoročno posojilo vezano na tujo valuto, še posebej za namen reševanja stanovanjskih problemov komitentov, sploh primeren.

Obstaja sicer še zanimiva (teoretična) možnost, da so banke tveganja takega posojila ocenile povsem napačno, *posojilojemalec* pa je tveganje *pravilno* ocenil kot zelo veliko (z možnim tako pozitivnim kot negativnim izidom oz. realizacijo tveganj zanj), a je tveganje zavestno sprejel, saj je bil dovolj kreditno sposoben (finančno močan), da je ocenil, da lahko prenese tudi negativno realizacijo sprejetega tveganja. Nazoren primer te situacije bi bil komitent, ki je za rešitev stanovanjskega problema že imel svoja sredstva, ali večino potrebnih sredstev, a je kljub temu raje najel še stanovanjski kredit z valutno klavzulo, saj je stavil na dolgoročno, ali vsaj kratkoročno *padanje* švicarskega franka, od dneva najema kredita. Tak komitent je imel ob že omenjeni večji finančni moči še to bistveno izhodno možnost, da je lahko posojilo ob negativnem gibanju tečaja franka v vsakem trenutku spremenil v evrski kredit (ali najel novega v evrih in poplačal kredit z valutno klavzulo) in pač utrpel le učinek nekoliko višje glavnice ob pretvorbi (ki je zanj/zanjo sicer čista izguba denarja, vendar si jo vsaj lahko privošči, in »izstopi« iz tvegane pogodbe, vezane na švicarski frank). Subjektivno ocenjujemo, da je takih komitentov, ki bi zavestno stavili na pozitivno realizacijo tako tveganega posla (torej na »padanje franka«), bilo izjemno malo.

Ključno vprašanje je, ali so banke *na ustrezen in razumljiv način* predstavile posojilojemalcem, *kakšno* je tveganje, ki ga brezpogojno in za ves čas trajanja posojila sprejmejo. Ali so posojilojemalci zares bili seznanjeni, kaj se bo z njihovim posojilom (glavnico in anuiteto v domači valuti – evru) dogajalo, če bo vrednost evra padala oziroma vrednost švicarskega franka rasla? Je posojilojemalec vedel, da se lahko pripeti, da bo kljub večletnem odplačevanju kredita dolžan (v evrih) več, kot je v evrih prejel posojila?

Nazorna simulacija takega dogodka bi bila najmanj, kar bi posojilojemalec po našem mnenju moral prejeti. Taka situacija pri dolgoročnem kreditu (kjer se v prvih letih odplačujejo višji zneski obresti in le malo t. i. razdolžnine, s katero se znižuje glavnica kredita) sploh ni tako malo verjetna. Le kaj posojilojemalcu dejansko pove navedba, da »obstajajo morebitna tečajna tveganja« in da se zaradi tega lahko »poviša anuiteta« (mimogrede, ta se lahko poveša tudi pri kreditih v evrih s spremenljivo obrestno mero, vezano na Euribor, vendar ne tako *znatno*, kot če močneje zaniha valutni tečaj pri kreditu z valutno klavzulo)? Kaj pa največje tveganje - povišanje preostale glavnice v domači valuti ob krepitvi švicarskega franka v primerjavi z evrom?

Želimo povedati, da je za objektivno oceno velikosti in razsežnosti dejanskih tveganj, ki jih dolgoročni kredit z valutno klavzulo nosi kreditojemalcu, potrebna razumljiva in celovita predhodna predstavitev vseh tveganj posla. Možno je, da je v nekaterih primerih bila posojilna pogodba namenoma spisana nepopolno in zavajajoče, s ciljem povečanja obsega tovrstnih kreditov tako, da se jih prikaže kot boljša alternativa v primerjavi z manj tveganim posojilom v evrih. Navidezna (in strokovno neutemeljena) višja ugotovljena kreditna sposobnost pri kreditih v CHF-klavzuli kaže na to možnost.

Poglejmo analogijo iz medicine, kjer so tveganja – tako kot v financah – velikokrat prisotna. Zamislite si, da vam pred operacijo le pomolijo list, da naj podpišete, da se zavedate tveganj in morebitnih komplikacij, vendar brez da vam razložijo, kaj lahko gre narobe.

Prav tako je bistveno, da je razlaga tveganosti prilagojena nivoju razumevanja nepoučene stranke. Zanimivo bi bilo rekonstruirati, na kakšne načine so bančni uslužbenci seznanjali in opozarjali kreditojemalce na to, kaj se lahko zgodi, če gre z valutnim razmerjem EUR-CHF kaj narobe. Najbrž je tu velik del izvora nastalega problema.

Obseg bančnih kreditov v CHF klavzuli je v času po letu 2006 sprva rasel nesorazmerno hitro. Zanimivo pa je dejstvo, da je z večanjem opozarjanja o tveganosti tovrstnih kreditov (in verjetno tudi zaradi padanja vrednosti evra) obseg na novo podeljenih kreditov z valutno klavzulo v naslednjih letih znatno upadel. A opozarjale niso banke same, temveč predvsem mediji, Banka Slovenije in del bančne stroke, združene v obliki odborov pri Združenju Bank Slovenije.

3. ODGOVOR IN VPRAŠANJA ZA BANKE

Uvod: Trenutno stanje

Posojilojemalci, ki so sprejeli posojilne ponudbe bank z valutno klavzulo vezano na CHF (do leta 2009, ko so banke tovrstno ponudbo povsem ukinile), so se zaradi negativne realizacije velike tveganosti tovrstnega finančnega instrumenta, ki jim je bil ponujen s strani bank, znašli v finančni stiski in utrpeli znatno finančno izgubo.

zebra.blue

Za več etike v družbi.

Banke so uporabljale precej različne načine informiranja posojilojemalcev o tveganosti, in nekatere takratne prakse bank kažejo tudi na možnost, da so tveganost tovrstnih posojil kreditojemalcem prikrivale. Nekatere banke so posojilojemalcem tovrstne kredite svetovale kot zanje ugodnejše (zgolj zaradi trenutno, torej v času najemanja kredita, nižjega mesečnega zneska odplačila - anuitete). Banke so sočasno ponujale tudi kredite v evrih, ki pa so imeli pri enaki ročnosti zaradi nekoliko višje referenčne obrestne mere Euribor, v primerjavi z referenčno obrestno mero Libor (za CHF), nekoliko višjo mesečno anuiteto.

Privzemimo, da je bil v večini primerov posojilojemalec o prevzemanju valutnega tveganja vsaj delno obveščen, da je izvedel (ali se je tega nekako že sam zavedal) vsaj to, da bo kredit zanj/zanjo ugodnejši, če bo valuta evro dolgoročno močna in stabilna, če ne bo padala. Posojilojemalec je iz tega lahko zaključil, da bo v primeru dolgoročne stabilnosti evra (v primerjavi s švicarskim frankom, za celoten čas posojila), posojilo z valutno klavzulo ob enaki ročnosti kot primerljivo v evrih zanj/zanjo nekoliko ugodnejše (opomba: v tem primeru sedaj še zanemarimo, da je »ugodnost« posojila med drugim odvisna še od gibanja referenčnih obrestnih mer v prihodnosti, česar prav tako ni moč napovedati). Vprašanje pa je, ali je posojilojemalec bil opozorjen, da bo že ob sorazmerno majhnem in počasnem, le nekaj odstotnem padcu vrednosti evra (na letni ravni, kar je nekaj povsem običajnega) občutil znatne negativne učinke sprejetega tveganja.

Simulacija ali informativen izračun takega scenarija pokaže, da pri dolgoročnejšem kreditu že zmeren in počasen, le 3% upad vrednosti evra proti švicarskem franku znotraj prvega leta odplačevanja posojila, privede do tega, da se preostala glavnica (torej višina neodplačanega dolga, v evrih) celo poveča, kljub dvanajstim mesečnim odplačilom (opomba: simulacijo smo naredili pri ročnosti kredita 20 let, pri obrestni meri povprečnega Liborja v letu 2007 2,652%, ter pri obrestnem dodatku 2,5%; v primeru zneska posojila 92 tisoč evrov bi mesečna anuiteta v enem letu narasla iz 614 na 631 evrov, kljub skupnem plačilu dvanajstih anuitet v skupnem znesku 7480 evrov pa bi glavnica narasla - na 92.012 evrov). Ob večjem padcu vrednosti evra – na primer takšnem, kot se je dejansko tudi zgodil – je negativen učinek še bistveno večji. Kaj se ob večletni ponovitvi takega – nikakor ne tako malo verjetnega – scenarija s posojilom dogaja, seveda jasno sledi – dolžni ste vedno več in na mestu je vprašanje, ali tukaj sploh gre za *posojilo* ali *kredit*, kot si ga v običajnem pomenu besede potrošniki zamišljajo. Če vam banka ne bi sproti višala anuitet, bi ob takšnem padanju vrednosti evra, kot smo mu bili priča, bili pri dolgoročnem posojilu priča višanja glavnice tudi v valuti švicarski frank. Dejansko torej gre za zelo nevaren finančni instrument, kjer na glavni dejavnik tveganja ne morete vplivati. Tveganje pa ni enkratno, temveč je prisotno ves čas odplačevanja – lahko tudi 20 ali 30 let. Za posojilojemalca negativni efekt realizacije sprejetega valutnega tveganja je toliko večji ob višjem znesku najetega posojila, ob neugodnem času najema posojila, ob daljši ročnosti posojila, ter ob višji obrestni meri (dodatku na referenčno obrestno mero Libor na CHF, ter sami referenčni obrestni meri Libor na CHF, ki niha glede na številne dejavnike na kapitalskih in finančnih trgih).

Dodaten problem je še v tem, da se po naši finančni praksi pri posojilih najprej plačujejo obresti, šele nato sledi poplačilo dela glavnice. Splošno lahko rečemo, da je zaradi vsega navedenega *kombinacija daljše ročnosti in valutne klavzule* tisto, kar naredi tovrsten produkt tako zelo tvegan za vse, ki imajo dohodke v domači valuti. Dejstvo je, da so tovrstne kredite banke opustile.

Že ustvarjeno finančno izgubo bi posojilojemalcem lahko omilila le znatna apreciacija evra proti švicarskemu franku, kar pa finančni trgi trenutno ne pričakujejo in je na kratki in srednji rok zelo malo verjetno.

Banke sedaj ponujajo posojilojemalcem (katerim odplačilni obroki so se bistveno zvišali, lahko tudi podvojili, preostanek posojila pa se je kljub rednemu nekajletnemu odplačevanju le malo znižal, ali celo povečal) različne možnosti. Banke prizadetim posojilojemalcem večinoma ponujajo konverzijo posojila v evrskega po sedanjem valutnem tečaju, ob možnem podaljšanju ročnosti, kar se jim sicer odrazi v znižanju mesečne anuitete, poveča pa se jim tveganje dolgoročne plačilne sposobnosti. Bančni regulator (Banka Slovenije) posojilojemalce in banke v svojih nedavnih odzivih (»Vprašanja in odgovori na temo potrošniških kreditov v CHF«, marec 2015) seznanja, da tak reprogram posojila lahko vsebuje tudi spremembo, torej znižanje, obrestne mere, a v tem času ne vemo, ali banke takim željam posojilojemalcev pri reprogramiranju posojil tudi dejansko prisluhnejo. Vse te do sedaj predlagane rešitve s strani bank imajo skupno to, da mora posojilojemalec »pokriti« vso negativno realizacijo valutnega tveganja. Ocenjujemo, da se prav zaradi tega sorazmerno malo strank odloči za konverzijo posojila na način, kot jim je ponujen. Banke zavzemajo stališče, da vso odgovornost in finančno škodo svoje odločitve v celoti prevzamejo posojilojemalci sami. Taka pozicija bank je z vidika njihove dobičkonosnosti morda pričakovana, ni pa nujno poštena in nekateri posojilojemalci se čutijo oškodovane in zavedene. Želijo si vsaj delno priznanje morebitne krivde bank in posledično tudi porazdelitve bremena z bankami, kot ponudnicami tovrstnih zelo tveganih produktov.

Vprašanja za banke

Za oceno, ali so banke ustrezno ocenile tveganja pri tovrstnih posojilih (prvo vprašanje iz 2. točke tega mnenja), bi bilo primerno, če si banke odgovorijo (ali so si že?) na naslednja vprašanja:

- Ali je banka ugotavljala kreditno sposobnost strank le na podlagi *trenutnih* valutnih tečajev in referenčnih vrednosti obrestnih mer, ali je upoštevala, da se bodoča izpostavljenost komitenta lahko glede na tržna gibanja dejavnikov tveganja tudi poveča (s tem pa kreditna sposobnost posojilojemalca zmanjša)?
- Ali je banka ob uvedbi produkta »posojilo z valutno klavzulo na CHF« naredila identifikacijo in analizo tveganj, kot ji to nalagajo baselski standardi in bančna zakonodaja? Ali ima tako analizo dokumentirano?

- Ali je banka ob uvajanju omenjenega produkta identificirala, da ima produkt po vsebini elemente izvedenega finančnega instrumenta?
- Zakaj je banka kasneje (opomba: večina bank v letu 2009) prenehala ponujati dolgoročna posojila z valutno klavzulo – je morda ocenila, da so ta za posojilojemalce preveč tvegana in neprimerna? Ali tega tveganja ni mogla oceniti že pred dejansko realiziranim padanjem valute evro (opomba: pri padanju/rasti valutnega tečaja tukaj vedno govorimo v primerjavi s švicarskim frankom)?
- Ali je banka že *pred* realiziranim padanjem vrednosti evra posojilojemalce pozivala, da lahko posojila konvertirajo v evrska posojila in si na ta način znižajo prevzeta valutna tveganja? (pojasnilo: tveganj kot možnosti izgube ali negativnega izida je treba identificirati in oceniti preden se izgube dogodijo in ne šele takrat, ko se negativen izid sprejetega tveganja realizira)
- Ali je banka ob uvedbi produkta uvedla tudi opozorilni sistem obveščanja in pozivanja svojih kreditorejmalcev na negativno realizacijo tveganj (na neugodno gibanje valutnega tečaja)?

Za lažji odgovor na vprašanje, ali je banka stranke transparentno in razumljivo opozorila na tveganost tovrstnih posojil (drugo vprašanje iz 2. točke tega mnenja), si lahko banke odgovorijo na naslednja vprašanja:

- Ali je banka korektno in razumljivo opozarjala posojilojemalce na morebitne posledice valutnega tveganja, ki jih posojilojemalci prevzemajo? Jim je nazorno razložila ali pisno predstavila zapis in simulacijo, *kakšno (v materialnem smislu – torej vpliv na anuiteto in preostalo glavnico) je prevzeto tveganje?*
- Ali je banka posojilojemalcem nazorno in z informativnim izračunom predstavila neugodne učinke prevzetega tveganja – na primer dejstvo, da se bo ob apreciaciji švicarskega franka že za nekaj odstotkov na letnem nivoju (npr. ob 3 % padcu evra na leto, v primeru daljše ročnosti) lahko primerilo, da se jim bo znesek preostalega posojila, torej neodplačanega dolga, v domači valuti povečeval, kljub rednim mesečnim odplačilom?
- Ali je banka seznanila posojilojemalce, da bo uporabljala tako metodologijo pri izračunu bodočih anuitet, da se jim bo v času odplačila posojila osnova za izračun obresti (t. i. preostala glavnica) revalorizirala glede na bodoči, takrat veljavni tečaj EUR-CHF? Ali je banka tako metodologijo navedla v posojilni pogodbi?
- Ali je banka posojilojemalce opozarjala, da je za pozitiven izid sprejetega valutnega tveganja kredita pomembna le bodoča dolgoročna stabilnost domače valute, torej evra, v primerjavi s švicarskim frankom? (opomba: historična stabilnost »franka« proti drugim valutam dejansko ni tako pomembna, v kolikor pa je dokazana, pa je celo nezaželen).

- Ali je banka posojilojemalce opozorila, da se lahko referenčna obrestna mera Libor-CHF v času kredita tudi poveča in kolikšni so bili maksimalni nivoji referenčne obrestne mere v preteklosti? Vam je banka z informativnim izračunom pokazala, koliko bi se vam v takem primeru povečala anuiteta? (opomba: Dejstvo, da se tovrstno obrestno tveganje doslej še ni realiziralo, ni pomembno.)
- Ali je banka posojilojemalce v primeru daljših ročnosti posojila opozorila, da historičnih podatkov o stabilnosti valutnega para EUR-CHF za tako dolgo obdobje, kot je ponujeno posojilo, ne obstaja?

Če banka na katera od zgoraj zastavljenih vprašanj ne more pozitivno odgovoriti, verjetno posojilojemalcem ni ustrezno in dovolj transparentno predstavila vseh tveganj takega posojila.

4. KONČNI SKLEPI

Ravnanja bank, tako v času priprave produkta z valutno klavzulo na CHF, v času ponujanja produkta, kot tudi kasnejša ravnanja v smislu komunikacije s posojilojemalci, nakazujejo na možnost, da nekatere banke pri ponujanju kreditov z valutno klavzulo, vezanih na valuto švicarski frank, posojilojemalcem niso ustrezno, razumljivo in transparentno predstavile tveganj in obveznosti, ki jih posojilojemalci s sklenitvijo take pogodbe prevzemajo. Obstaja možnost, da banke posojilojemalcem niso informativno predstavile učinkov ob negativnem scenariju padanja vrednosti domače valute. Prav tako obstaja možnost, da nekatere banke v pogodbah niso transparentno predstavile metodologije izračuna bodočih anuitet. Javno objavljeni dokumenti tudi kažejo, da so nekatere banke le opozarjale, da se anuitete lahko spremenijo, brez opozoril, da se pri dolgoročnih kreditih lahko že ob relativno majhnih spremembah robnih pogojev oz. valutnih razmerij, precej poveča tako mesečna anuiteta kot skupna višina neodplačanega dolga v domači valuti.

Ocenjujemo, da je dolgoročni kredit v valuti ali z valutno klavzulo na valuto, katere gibanja tečaja ni moč napovedati, še posebej za namen dolgoročnega stanovanjskega kreditiranja, neprimeren. Tudi za podjetja, ki nimajo sredstev ali bodočih denarnih tokov v valuti švicarski frank, tak kredit ni bil primeren, saj je podjetje izpostavil povsem nepotrebnemu valutnemu tveganju.

Že različne (referenčne) obrestne mere Euribor in Libor so jasen pokazatelj, da razmerja med valutama ne morejo ostati in ne bodo ostajala enaka ali stabilna na dolgi rok. Sporne ponudbe dolgoročnih kreditov z valutno klavzulo na CHF tudi ne moremo enačiti s (v tistem času še znanimi in običajnimi) »tolarskimi« ponodbami kreditov in depozitov »z valutno klavzulo«, ki so bile zaradi praviloma nižjih ročnosti in predvsem zaradi zavez o izpolnjevanju konvergenčnih (maastrichtskih) kriterijev glede stabilnosti valutnih tečajev, za potrošnike bistveno manj tvegani.

Valutna klavzula v primeru kredita upnike (torej banke) varuje pred padcem vrednosti domače valute. Glavni *namen* takega finančnega instrumenta je torej za posojilojemalca irelevanten, ob znatnejšem padanju vrednosti domače valute pa je zanj zelo neugoden, z realizirano efektivno obrestno mero, ki je lahko višja od t. i. oderuške obrestne mere.

»Zagotovila« nekaterih bank ter bančnih tržnikov, da v primeru švicarskega franka gre za stabilno valuto in da posledično tveganje za posojilojemalca ni znatno, niso bila primerna. Taki namigi in »zagotovila« (ki jih najdemo v nekaterih uradnih bančnih zloženkah iz tistih časov), so bili strokovno napačni in tudi zgodovinsko netočni. Veliko pomembnejša kot stabilnost tuje valute (v tem primeru švicarskega franka proti ostalim valutam) je namreč stabilnost valute, v kateri posojilojemalec prejema dohodke (torej stabilnost evra).

5. DODATNI KOMENTAR IN ZEBRINI PREDLOGI REŠITEV

Vsaka banka je gotovo ravnala nekoliko drugače in posploševanje ni na mestu, primerno pa bi bilo, če bi se banke izprašale o svojem ravnanju. Sposobnost samorefleksije in priznanja napak je vsekakor bistven element bančne etike, ki vpliva na zaupanje med banko in strankami. V primeru negativnega odgovora na ključno vprašanje, ali so posojilojemalce transparentno in razumljivo opozorile o vseh tveganjih, bi bilo za banke najprimerneje, da svoje neprimerno ravnanje priznajo. Z vidika pravnega tveganja, ter z vidika tveganja ugleda, ne nazadnje z vidika etičnih norm in poštenosti poslovanja, bi bilo primerno, če bi tovrstne banke svojim komitentom ponudile opravičilo, priznale svoj del krivde za znatno finančno škodo in morebitno stisko, ki je bila kreditujemalcem storjena, ter jih pozvala k obojestransko ustreznemu refinanciranju kredita. Banke imajo za take namene oblikovane kapitalske blažilnike, v zadnjem času pa navajajo, da je delež tovrstnih kreditov le okrog enega odstotka. Tako reprogramiranje dolga bi po našem mnenju lahko vključevalo tudi ustrezno zmanjšanje preostale glavnice kredita ter pobot ali »netiranje« že plačanih obrokov s primerljivimi, če bi bil kredit prvotno sklenjen v evrih. Ustrezno zmanjšanje glavnice bi bilo v tem primeru mogoče natančno ugotoviti. Alternativa bi lahko za banke bila, seveda le ob dejansko ugotovljenih nepravilnostih pri sklepanju kreditov, tudi materialno še bolj neugodna. Ob tveganju ugleda bodo banke najbrž soočene tudi s tožbami, da je pri tovrstnih kreditih šlo za nepošteno poslovno prakso, pravne posledice pa so za banke lahko daljnosežne.

Ocena, da je pri najemanju kreditov »v frankih« šlo za špekulante, je v strokovnem smislu neumestna in ne odraža resnice. Morda že res, da se je ob padanju referenčne obrestne mere Libor (na CHF) kdo pohvalil, kako pametno se je odločil za kredit »v frankih«. A vedeti je treba, da so skoraj vzporedno padale tudi obrestne mere v evrskem območju, kar v zadnjih letih z nižjimi anuitetami občutijo vsi tisti, ki imajo kredite v evrih s spremenljivo obrestno mero Euribor.

»Špekulacij« z valutnim gibanjem švicarskega franka namreč ni omogočal zgolj obravnavani kredit v CHF klavzuli – kdor je želel špekulirati (ali želi še zmeraj, saj to ni sporno) z valutnim razmerjem CHF-EUR, lahko to dela veliko preprosteje in elegantneje, kot da bi v ta namen najel dolgoročni kredit z valutno klavzulo. Tak posel je preveč tvegan celo za špekulante. Špekulanti stavijo predvsem na kratkoročne donose, nenehno bdijo nad dogajanjem na tečajnicah, in pogosto menjajo trgovalne pozicije. Tovrstne akcije in odločitve kreditojemalcem z valutno klavzulo niso bile na voljo.

Menimo, da bi banke tudi vse posojiljemalce kreditov v evrih s spremenljivo obrestno mero, vezano na referenčno obrestno mero Euribor, morale (čim prej, če to že niso) opozoriti na tveganje dviga referenčne obrestne mere in jih seznaniti z zgodovinsko najvišjimi vrednostmi Euroborja (ter za koliko se bi anuiteta v takem primeru povišala). Takšno opozorilo, z informativnim zgledom konkretnega kredita in simulacijo višanja anuitete, smo že opazili na spletnih straneh ene od slovenskih bank.